

LUTHER A ERAZMUS

Reformačná dráma, ktorú nečakane iniciovali Lutherove tézy, odkryla rozdiely v názoroch svojich protagonistov. Spojenci, jednotní v kritike starého poriadku, sa závažne odlišovali v plánoch, ako ho zmeniť. Tento problém sa jasne ukázal na vzťahu Luthera s Erazmom.

„Erazmus zniesol vajce a Luther ho vysedel“ – tak videli pôvod reformačných udalostí ich súčasníci. Erazmus Rotterdamský (1467-1536), považovaný za najvýznamnejšieho humanistu 16. storočia, bol podobne ako Luther mníchom augustiniánskeho rádu, kňazom, doktorom teológie a učiteľom na univerzite. Na rozdiel od neznámeho Luthera, ktorý bol v prvom rade motivovaný trpiacim kresťanským svedomím, obdivovaný „kráľ humanistov“ pranieroval skazenosť skôr z hľadiska kozmopolitnej etiky a kresťanskej filozofie. Na tento účel majstrovsky využíval iróniu a satiru. Odpoveď na neporiadky videl v návrate cirkvi k jej začiatkom v dejinách a literatúre. („K prameňom!“ – *ad fontes* – bolo jedným z hesiel Reformácie.) Z tohto dôvodu nielen útočil na úpadkový stav okolo seba, ale svojou vedeckou prácou umožnil prístup k zakladajúcemu textu kresťanskej cirkvi v jeho pôvodnom jazyku – vydal Novú zmluvu v gréčtine (1516). Jeho *Parafrázy* biblických textov sprístupňovali Bibliu aj ľuďom, čo neboli teologicky školení.

Luther, tak ako všetci, Erazma obdivoval a vyjadroval aj pocit spolupatričnosti. No čoskoro sa u neho objavujú isté pochybnosti o Erazmovej teológii. 1. marca 1517, niekoľko mesiacov pred vydaním 95 téz, napísal: „Čítam nášho Erazma a môj názor na neho sa deň čo deň zhoršuje. ...bojím sa, že nie dostatočne presadzuje vec Krista a Božiu milosť...“ V marci 1519, keď už boli reformačné spory v plnom prúde, pokúsil sa získať ho osobným dopisom na svoju stranu: „Milý môj Erazmus, ...ak sa ti to bude pozdávať, priznaj sa k tomuto malému bratovi v Kristu, ktorý ťa obdivuje a je ti priateľsky naklonený...“ Erazmus síce odpovedal tiež priateľsky, ale varoval Luthera pred použitím násilia. Z jeho korešpondencie vyplýva, že sa staval kladne k Lutherovým požiadavkám, ale mal vážne výhrady proti jeho teológii a vyjadrovaniu. Roku 1523 napísal: „Suma a podstata nášho náboženstva je pokoj a svornosť“.

Erazmus dlho váhal zaujať otvorené stanovisko. Nakoniec si z Ríma vyžiadal povolenie študovať Lutherove spisy a r. 1524 publikoval pojednanie *O slobodnej vôli*, v ktorom s filozofickou opatrnosťou spochybňuje teológiu absolútnej neschopnosti ľudskej vôle prispieť k dosiahnutiu večnej spásy. Na Erazmov pokus o „pokojnú dišputu“ Luther rázne odpovedal prácou *O zotročenej vôli* (1525). Ocenil v ňom Erazmovu voľbu témy – „Neunavoval si ma vedľajšími vecami ...ty jediný si šiel k podstate vecí“, ale odporučil mu, aby „...ostal pri literatúre a jazykoch ako doteraz“.

Spor pokračoval a pokračuje dodnes. Erazmove diela sa napriek jeho zmierlivosti r. 1559 dostali na *Index zakázaných kníh*. Lutherova teológia totality Božej milosti v spásе nebola a nie je po chuti ani všetkým protestantom. Ale bez nej bola Reformácia nemožná.